

Tallinna Rootsi-Mihkli KOGUDUSE AJALEHT

Nr 21, detsember 2010

Hans Pöbli jõulujutlus

80 aastat on nüüd möödunud sellest hetkest, kui eestirootslaste suur juht Hans Pöhl lahkus siit ilmast ning sellepärast sooviksime anda võimalust koos temaga mõtiskleda jõulu müsteeriumi üle:

Tunneme kõik jõulude rõõmusõnumit. See räägib Lunastaja tulekust siia maailma. Jeesus toob meile oma imelist ja rõõmsat sõnumit. Ta saabub teatama rahuevangeeliumi. Rahu on imeline sõna. Selles sisaldub rahu ja turvalisus. Seda rahu soovib jõuluevangeelium meile inimestele anda. Patt on rahu maa pealt ära võtnud. Elu on saanud võitluseks, kus jõudu närib rahutus, kurbus ja mure.

Kristus, lubatud Rahuvürst on tulnud rahuevangeeliumiga nendele, kes olid kaugel ja nendele, kes oli lähedal. Kristus on tulnud, et anda rahutule südamele rahu. Paljud jälgivad välismaailma – sündmusi jne suure huviga. Südame jälgimine on tarkus, sest sealt lähtub elu. Kurbus närib ja viib nii paljud varasesse hauda.

Elu niit, mis ühendab hinge Jumalaga, on habras ja võib kergesti katkeda. Maised mured söövad seda, kurjad himud ja lihased teod lõikavad selle läbi ja eraldavad inimese ühtsusest Jumalaga. Patu vägi hoiab inimese vangis, sunnib kasutama kogu tema jõudu maistele askeldustele ja meelelahutusele ja ei luba inimesel õigel ajal Issandat juurde, otsida teda sõnas ega rääkida temaga palves. Ja lõpuks ei märka ta ka vajadust Jumalaga suhelda.

Vaimne eluniit on katkenud. Inimene vaimselt sureb. Kuid me peaksime läbikatsuma oma südant, oma mõtteid, sõnu ja tegusid. Me vajame rahu Jumalaga, rahu selles rahutus maailmas. Õelatel ei ole rahu, ütleb minu Jumal (Jesaja 57:21). Maailma rahu – ei kesta kaua. Selle põhjus on rikkuses. Sõprades, kes saadud, edusammudes, mis tehtud, naudingus, mille maailm kingib, kuid see läheb siiski täide laulja sõnades. ”Maailma kehvad kaevud kuivavad, ning jätavad ainult südametunnistuse piinad”. Tuletage meelde, et rikkusel on tiivad, õnnel veerev ratas, sõbrad petavad ja surevad ja rahulolu roosid närtsivad.

Mis on siis sellel, kes lohutust annab? See õndsus, mida maailma annab lõigata, on vaid petlik orjus. Rahu see ei anna.

Kuid rahutut südant tuleb rahustada, jah, see peab rahu saama – muidu me tõelist õnne ei leia. Jeesus andis meile rahu. Selle rahu, mis temas on, Isa õnnistust tahab ta meile anda. Jeesus ei näri hoolitsus ja mure, sest ta loodab oma Isale kõiges ja austab Teda. Jeesuse eesmärgiks on täita Isa tahet, viia tema teod lõpule – Ta elab Jumala Isa jaoks.

Ta tuli, et meid üles otsida, et meid aidata – et anda rahu. Tulge minu juurde:

Jõulud on saabunud. Rahuvürst on siin. Nüüd pakutakse rahu kõigile.

Kui sa usud, mida jõuluevangelium pakub, saab rahu sinu osaks.

Kristus on tulnud, et anda maa peale rahu. Kõik maapealne on määratud saama mullaks. Mullal endal igaviku rändajale turvalisust pakkuda ei ole. Mulla lapsed muudavad ta lisaks rahutuse ja vangistuse elukohaks, ja tühjus hinges, püüavad nad rahulduda maapealse kaduvaga, ja kus iganes midagi tuleb, mis rikub plaanid ära, tekib sõda, vaen, võitlus.

Rahvad ja riigid satuvad omavahel tühistel põhjustel tihti sõtta. Killustatus ja lõhenemine valitseb ka rahvaste sees. Erinevad parteid jne.

Kadedus ja viha siin maailmas. Õigus, võim au, kasu muudetakse tüli ja võitluse objektiks. Meie ümber närib sõda. Kui palju on kodusid, mille särav pealispind varjab õnne ja rahu puudumist – kus õnnetu, tülitsev kooselu on näha kui avali haav.

Jõuluevangelium tahab anda sulle rahu. Võimu muuta rahvaid ja perekondi jne. Muutust igäihe enda sees, et saaksime üheskoos laulda:

Siion, laula suures rõõmus,
nüüd tõeks on saand su kallim lootus;
Immaanuel on sündinud!
Seeravimid, keerubimid,
kõik pühad taeva ingliskoovid
sull' kuulutama tõttavad,
et möödas vangivaev
ja tõusnud armupäev.
Halleluujal!
Nüüd tuleb Ta
meid aitama
ja meie võlga tasuma.

Gustaf Fredrik Böning – Eesti-Soome suhete suurkuju

Einar Värä

Käesoleva aastal täitub 220 aastat ühe väljapaistva, kuid ebaõiglaselt unustatud mehe, esimese Soome kaubandusvoliniku Tallinnas Gustaf Fredrik Böningi (1790–1866) sünnist. Tammissaarest pärit G. F. Böning elas suurema osa oma elust Tallinnas ning jättis Eesti-Soome suhete ajalukku sügava jälje. Tallinnas elatud kuue aastakümne jooksul suutis G. F. Böning pälvida suure lugupidamise nii kaasmaalaste, kohalike elanike kui ka võimude seas. Teda kui heldet annetajat mainitakse sageli tolle aja Soome ja Eesti ajalehtedes ja aastaraamatutes.

1790. aasta 21. oktoobril Tammisaaris (Ekenäsis) rootsikeelses peres sündinud Gustaf Fredrik Böning oli vanim sealse raehärra Gustaf Böningi (1759–1818) ja Anna Lovisa Bergmani (1773–1822) 12 lapsest. Perekonna majanduslik seis ei olnud kiita ning see sundis Gustaf Fredrikut lahkuma sünnilinnast, et otsida toimetulekut välismaal. 1806. aastal sõitis 16-aastane noormees Tallinnasse, mida tollal nimetati Revaliks. Soome kuulus sel ajal veel Rootsi riigi koosseisu, Tallinn aga oli Vene keisririigi kubermangulinn. Põhjus, miks Gustaf Fredrik valis uueks kodulinnaks just nimelt Eestimaa kubermangu pealinna, oli lihtne – siinse Rootsi-Soome Mihkli koguduse pastorina ja välipraostina toimis tema sugulane, samuti Tammisaaris sündinud Reinhold Johan Böning (1753–1821), kes oli ka Tallinna konsistooriumi assessor ning mõne vaimuliku sisuga raamatu autor ja tõlkija. Esialgselt leidis Gustaf Fredrik peavarju R. J. Böningi juures ning tema kaasabil sai noormees tööd ühes suuremas Tallinna kaubanduskontoris.

Soome liitmine Venemaaga 1809. aastal asetas Gustaf Fredrik Böningi uude olukorda. Selgus, et noormees, kes kolme aasta eest lahkus välismaale, ei elagi enam võõrriigis, vaid et tema sünnimaa Soome on nüüdsest samuti Vene keisririigi koosseisus, kuhu kuulus ka Eestimaa. Sellega avanesid noore Böningi jaoks uued võimalused. Tekkis ju Soome kaupmeestel vajadus otsida kaubanduskontakte Vene impeeriumi linnades. Töötamine Tallinna kaubanduskontoris võimaldas Böningil luua vajalikke sidemeid ning kohalike turutingimuste tundmaõppimine tuli samuti kasuks.

Üsna pea lõi Gustaf Fredrik oma perekonna. 1814. aastal abiellus ta Reinhold Johan Böningi lapsendatud tütreaga Anna Charlottaga. Järgmise aasta kevadel sündis neil tütar Jenny Lovisa Reinholdina ning 1818. aasta suvelõpul lisandus peresse poeg Reinhold Brix.

1815.–1816. aasta Tallinna kaupmeeste revisjonikirjades on Gustaf Fredrik märgitud kui III gildi kaupmees. Elased Böningid esialgu Tallinna eeslinnas, tänapäeva Suur-Patarei tänaval. Hiljem, olles juba jõukas kaupmees, hankis Böning elamu Tallinna all-linnas Laial tänaval (Breitstrasse) majas nr 147. 1826. aastal lahkus ta töölt kaubanduskontoris ning asus keiserlikku Eestimaa ülemmaakohtusse Tallinnas rootsi keele tõlgi ametisse, kus ta töötas üle veerandsajandi. Vene keisririigi teenistusredelil tegi ta läbi tõusu kolleegiumiregistraatorist (1840) õuenõunikuni (1864). 8. mail 1840 tutvustati G. F. Böning nimega von Böningh Soome Rüütelkonna aadliks.

19. sajandi esimesel poolel kujunesid Soome suurvürstiriigi Venemaa-kaubanduse tähtsamateks sadamateks Sankt-Peterburg, Riia ja Tallinn. Kuna Vene-Soome kaubavahetus pidevalt suurenes, sai Soome 1835. aastal õiguse määrata Sankt-Peterburi, Riiga ja Tallinnasse kaubandusvolinikud, kelle ülesandeks oli suurvürstiriigi kaupmeeste, laevnike ning töösturite abistamine. Peterburis hakkas vastavaid kohustusi täitma kolleegiuminõunik Karl Johan Schlyter (1789–1861), Riias raehärra Carl Gustaf Westberg ning Tallinnas Gustaf Fredrik Böning.

Soome suurvürstiriigi esindajana Tallinnas abistas Böning mitte ainult sinna saabunud ja seal tegutsenud Soome kaupmehi, laevnike ja tööstureid, vaid ka kõiki teisi kaasmaalasi, kes tema poole pöördusid. Kaasaegsed kiitsid korduvalt Böningi abivalmidust ja külalislahkust. Teiste hulgas mainivad kohtumisi temaga Elias Lönnrot ja J. V. Snellman. Olles elavalt huvitunud ühiskondlikust tegevusest, sidus G. F. Böning oma nime paljude üldkasulike asjade ja ettevõtmistega. Seda kõike hoolimata asjaolust, et vajadus varakult elatist teenima hakata ei võimaldanud tal omandada ülikooliharidust – loomulik anne ja kultuurilembelisus korvasid formaalse hariduse puudumise.

Ülikoolihariduse puudumine ei takistanud teda kuulumast tolle aja olulistesse haridus- ja teadusorganisatsioonidesse. Muu hulgas oli ta Soome

Kirjanduse Seltsi liige, Kopenhaageni Kongl. Fornskrifts-Sällskapet liige ja Stockholmi Kirjanduse, Ajaloo ja Vanavara Akadeemia kirjavahetajaliige. Ning see ei ole kaugeltki lõplik nimekiri. Lisaks osalemisele erinevates teadus- ja kultuuriseltsides jagus tal aega ja jõudu mitmete Soome haridus- ja kultuuriasutuste toetamiseks. Böningi heategevuslik tegevus leidis tunnustust ka Soome suurvürstiriigi võimudelt. 1834. aastal sai ta autasuks kuldmedali kirjaga „Kasutoova tegevuse eest” kaelas kandmiseks Püha Anna ordeni lindi küljes. See oli Soome Keiserliku Nõukogu tänuväljendus Böningile Soome ülikoolile ja teistele õppeasutustele tehtud kingituste eest.

Rootsikeelse inimesena pidas Böning meeles ka Soome endist emamaad: mitmeid hinnalisi annetusi said ka Rootsi haridus- ja teadusasutused. Näiteks 1850. aasta jaanuaris kinkis ta Lundi ülikoolile suurema kogu münte, medaleid, litograafiaid, portreesid jne. Tänutäheks Rootsi haridus- ja kultuuriasutustele osutatud teenete eest autasustati Böningit samal 1850. aastal Rootsi Kuningliku Vaasa ordeniga.

Sügavalt uskliku inimesena ja Tallinna Rootsi-Soome Mihkli koguduse liikmena korraldas G. F. Böning mitmeid korjandusi hädaliste abistamiseks nii Soomes kui ka Eestis. Soome ajalehtedes mainitakse tema nime esmakordselt selles kontekstis juba 1827. aastal, kui kaupmees saatis raha tulekahjus kannatanud Turu linnale. Ajakirjanduses leiduvatel andmetel korraldas kaubandusvolinik korjandusi ja saatis rahaabi 1852. aastal Pori ja Vaasa elanikele. Suuremaid rahakorjamise kampaaniaid viis ta läbi 1857. ja 1862.–1863. aastal, kui hädas olid Põhja-Soome elanikud. Viimane raha Põhja-Soome heaks, mis saadi kokku Böningi korraldatud korjandusega, jõudis Soomesse juba pärast kaubandusvoliniku surma. Veel ühe suurema rahasaatmiskampaania viis Böning läbi mõni aeg enne surma Kuopio elanike abistamiseks. Ka siin ilmusid viimased teated Böningi kogutud ja hädalistele saadetud rahast juba pärast tema surma. Böning tundis suurt huvi nende Eestimaa kohtade vastu, kus elas rootsikeelne elanikkond. Böningi erilise tähelepanu all olid kirikud, nende kasuks tegi ta üsna hinnalisi annetusi. Ruhnu kirikule annetas Böning altarpildi, mis on seal ka tänapäeval olemas, kuid tema lemmikkingituseks olid erinevad (kroon)lühtrid ja küünlajalad. Neid

kinkis ta eriti ohtrasti. Eestis sai taolisi kingitusi lisaks Ruhnule ka Harju-Jaani kirik. Sealne kogudus hakkas uut jumalakoda ehitama 1860. aasta juunis ning see sai valmis 1863. aasta sügisel. Sel puhul kinkis Böning vaskkrooni, mis asetati altaripoolsesse otsa, ning oli lubanud veel kaks samasugust kirikule anda.

Naissaare vana kabel,
1856

Böningi nimega on seotud esimese kiriku ehitamine Naissaarele, mis on kahtlemata tema suurim heategevuslik ettevõtmine Eestis. Tollal kuulus saar Tallinna Rootsi-Soome Mihkli koguduse juurde. Koos Naissaare elanikega oli koguduses veidi alla 600 liikme. Osa neist olid sündinud Soomes (nagu ka Böning) ja kümme liiget olid saabunud Rootsist. Naissaare elanikkond koosnes umbes 90 rootslasest ja 50 eestlasest. Naissaarel kirikut ei olnud ning mõnel korral aastas käis koguduse pastor saarel jutlust pidamas, mis toimus harilikult mõnes suuremas talus. Vahepealsel ajal aga pidid naissaarlased ise tulema linna jumalasõna kuulama. Veel enne Krimmi sõja (1853–1856) puhkemist pöördus Böning Eestimaa kubermangu võimude poole palvega lubada saare kroonumetsast võtta kiriku ehitamiseks puumaterjali. Saades selleks loa, korraldas konsul korjandusi raha hankimiseks, andis ka ise üsna kopsakaid summasid ning ergutas oma eeskujuga nii saareelanikke kui ka Tallinna Rootsi-Soome Mihkli koguduse liikmeid tõhusale osalemisele kiriku ehitamises. Nurgakivi asetati 1853. aasta Maarjapäeval ühel väiksel künkal, mida seal rootslaste poolt ehitatud vanade kindlustuste järgi Rootsi kantsiks kutsuti. Kirik oli peaaegu valmis, kuid 1854. aasta kevadel saabus Läänemerele Prantsuse-Briti laevastik, kes asus blokeerima siinseid Vene keisririigi

sadamaid. Pärast Krimmi sõja lõppu hakati tegelema kiriku sisemusega ning ka seekord oli konsul von Böningh see, kes osalt korjanduste, osalt eraisikute annetuste abil hankis kirikule altari kaunistused, väikese oreli, kellad ja muud vajalikud esemed. Kantsli valmistas Naissaare elanik Ludvig Lindros. Armulaua karika ja leivataldriku aga kinkis vöörastemajapidaja Malm. Kirik pühitseti suure pidulikkusega sisse 1856. aasta nelipühi kolmandal pühal. Böningi eestvedamisel ehitatud Naissaare puukiriku hävitasid 1918. aastal vene punaarmeerlased, kes pealetungiva Saksa armee eest taganedes lasid kiriku koos teiste saarel olnud rajatistega õhku. 1930. aastatel ehitati Naissaarele uus kirik, mis oli väga sarnane eelmisega, kuid nõukogude võimu aastail anti saar Nõukogude sõjaväe käsutusse. Kirik lagunes ning tänapäeval tegeleb Tallinna Rootsi-Mihkli kogudus selle restaureerimisega.

Gustaf Fredrik Böning suri 26. mail 1866 Tallinnas.

Gustav Adolfi tagasitulek

Matthias Burghardt

Gustav Adolfi retk ei lõppenud aastal 1632 ei Lützenis ega Stockholmi hauakambris. Ta ootas peaaegu 378 aastat Lützenis, kuni tõelised Lutherlased tulid teda oma muinasuinakust üles äratama ja tagasi kodumaale (või vähemalt ühte endisesse kodumaa osasse) tooma. Kõik algas Rootsi-Eesti-Saksa sõprusest: Tallinna Rootsi-Mihkli kirikuõpetaja Patrik Göransson tutvus Lützeni linnapea Maik Reicheliga ja kutsus teda 375. Lützeni aastapäeva tähistamisele Tallinnasse. Härra Reichel oli kutsest nii vaimustunud, et lubas kuningas Gustav Adolfi kuju Rootsi-Mihkli kogudusele kingida.

Üks teine kirikuõpetaja, Matthias Burghardt Tallinna Saksa Lunastaja kogudusest, reisis juulis 2010 grupiga Eestist Lutheri radadel Saksamaal. Grupp jõudis 5. juuli lõuna paiku (umbes kell 13.30) Lützenisse. Ilm oli hirmus palav. Matthias Burghardt läks Linnavalitsusse kohtama härra

Reichelit sooviga Gustav Adolfile järele tulla ning teatas, et kuningal on aeg koju minna. Edasi toimusid mõned telefonikõned ja lõpuks selgus, et kuju võib kätte saada Linnamuuseumist sama päeva pärastlõunal kell 5. Aega parajaks tehes liikus grupp edasi umbes 20 km Leipzigi suunas (samal teel kust tol ajal Pappenheimi ratsutajad tulid lahinguväljakule) tehisjärve äärde, kuhu tehti laager, et keskpäevases kuumuses tähtaeg ära oodata. Tehisjärve kaldal oli suur vägi paljaid inimesi, mis tekitas väikest imestust

Kui aeg kätte jõudis sõitsid Burghardt ja üks Kaarli koguduse liige tagasi Lützenisse, kus Linnamuuseumi hoovi jõudes algas äkki äike. Muuseumi direktor tunnistas, et lubatud Gustav Adolfi kuju pole veel kohale jõudnud, kuid herra Reicheli käsk oli kaasa anda olemasolev kuju, mis seisab Linnavalitsuse istungisaalis. Sinna jõudes oli aga äike päris vihane ja sadas paduvihma. Maja oli juba inimestest tühi, kuid leidis siiski kaks naislinnaametnikku, kes aitasid Burghardtil kuninga kuju kilesse pakkida, et pärast pikka uinaööd oleks reis talle mugavam.

Kahjuks ei leidunud aga majas ühtki meest kuninga saatjaskonnast ning vaene Burghardt pidi üksi rasket kuningat ümardama ja teda süles suures vihasajus läbimärgade kingadega kõrgest raekojatrepist alla vedama. Kuningas leidis lõpuks oma ajutise turvalise viibimiskoha Lada Baltia tagistmel. Turvavööga kinnitatud kuningas ja läbimärg Burghardt, sõitsid õnnelikult tehisjärve äärde tagasi, et ühineda grupiga. Veel samal õhtul jätkus teekond sõiduga Wittenbergisse, kus kogu grupp ööbis linnamüüride kaitses kaks ööd.

Grupp magas toas ja kuningas Gustav II Adolf autos. Kogu aeg silme ees üks õunapuu ja suisa Lutheri maja.

7. juulil 2010 liikus grupp koos kuningaga, kelle teenijaks oli saanud istmenaaber Eda Kaarli kogudusest, edasi Berliini lennuväljale, kus pärastlõunal ootas ees lend tagasi Eestisse. Kuningas jäi aga kuni 17. augustini maha ühte salakohta, milleks oli moodne telliskivimaja Charlottenburgi linnaosas. Seal, luterlikke noortegruppide materjalide vahel, plaanis ta vaikselt oma lõpliku kojujõudmist.

17. augustil, umbes kell 13.00 paiku jõudis Burghardt uuesti tagasi Saksamaale (seekord Golf IV-ga) ja palus kuningas Gustav II Adolfil

väsinute jalade alla võtta viimase kodutee etapp. Kuningas oli nõus ja Burghardt ümardas teda uuesti ning kandis ta süles oma auto tagaistmele, kus kinnitas turvavööga. Seekord oli kuninga istmenaabriks Karl Otto, Burghardi poeg. Nad said omavahel väga hästi läbi. Teekond jõudis hilisõhtul Rostockisse, kust sõideti ühe Eesti laeva peale. 18. augustil 2010 kell 3 hommikul lahkus kuningas Saksamaa pinnalt. Peaaegu nagu profet Joonas oli ka tema kaks ööd ja ühe päeva laeva kõhus, turvavööga kinni. 19. augustil kell 7.00 hommikul jõudis kuningas Soome, kust veel samal päeva lõunal kell 12 jõudis laevaga Tallinnasse. Veel ühe öö sai ta viibida Burghardtite kodus ja nautida perekonna külalislahkust. Eesti taasiseseisvumispäeval, 20. augustil 2010 jõudis kuningas oma saatjatega lõpuks sihtkohta Tallinna Rootsi-Mihkli kirikusse, kus ootas teda ees soe vastuvõtt.

Nüüd tervitab kuningas Gustav II Adolf oma külalisi Tallinna Rootsi-Mihkli kiriku Kuningasaali aknalaua, kus on võimalik teda imetleda, kommenteerida ja käskida ning kohvilauas tema seltskonda nautida. Oleme rõõmsad, et kuningas on tagasi meie juures!

Pilt näitab kuningat teekonna
ajutises kohas Berliinis koos Ottoga

Ja siin on kuningas juba
kirikus omal kohal

Raamat Hans Põhlist

Valmimas on esimene ülevaatlikum biograafia eestirootslaste tähtsaimast esindajast ja juhust Hans Põhlist (1876–1930). Raamat ilmub 2011. aasta veebruari keskel, hinnaga 20 Eurot, Rootsisis 200 SEK. Raamatut saab tellida juba nüüd, võttes ühendust SOV kantseleiga (telefon 0046-8-612 75 99 või e-post arkivgruppen@estlandssvenskarna.org). Tellida saab ka SOV kodulehelt www.estlandssvenskarna.org

Raamatus kirjeldatakse Hans Põhli elu kui võitlust Eesti rootsluse, rootsi kultuuri ja keele eest. Samas visandatakse ka tema kui inimese kuvand. Kuidas ta kujunes ja mis teda mõjutas? Mida püsisid suutis ta saavutada? Populaarajaloolise sisuga raamat on suunatud eestirootslaste ajaloost ja kultuurist huvitatud avalikkusele. Raamatu väljaandjateks on eestirootslaste kultuuriühing SOV ja Rootsi Vähemusrahvuse Kultuurinõukogu Eestis.

2010. aasta sündmused

Naissaare kabeli ümbrus
on korda saamas

Vormsi kirikupäev
29. juulil

Aasta peasündmus – Väike-Pakri
kirikutorni pühitsemine 27. juunil

*Rõõmsaid jõulupühi ja head uut aastat
soovib Rootsi-Mihkli kogudus!*

